

РОЗВИТОК РІДНОГО МОВЛЕННЯ ЗАСОБАМИ ФОЛЬКЛОРУ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНЯТ У СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ

Людмила Токменко

Київ

Проблема мовленнєвого зростання незалежно від освітніх концепцій завжди залишається *актуальною*. Дитина має бути готовою до широкого спілкування з іншими людьми в різних сферах життєдіяльності, адже це – основа мовленнєвої особистості [7, 4].

Оволодіння рідною мовою є одним із найважливіших надбань дитини в дошкільному віці – найбільш сенситивному для засвоєння мови. Якщо дитина не досягне певного рівня мовленнєвого розвитку до п'яти – шести років, то цей шлях, як правило, не може бути успішним на більш пізніх вікових етапах [6, 198].

У наш час, коли відбуваються активні процеси становлення державності, культурно національного відродження країни та повернення народу до своїх духовних скарбів, доречно звернути увагу на розвиток рідної мови дітей засобами дитячого фольклору [2, 24].

Метою даної статі є висвітлення доцільності використання дитячого фольклору для розвитку рідного мовлення, з розв'язанням низки завдань: розкрити сутність понять «дитячий фольклор», «мовленнєвий розвиток» та особливості фольклору в сучасному соціумі; охарактеризувати особливості розвитку трирічних дітей засобами дитячого фольклору.

Використання фольклору в контексті етнопедагогіки розкривали Г. Сковорода, К. Ушинський, О. Духнович, І. Франко, Б. Грінченко, Г. Волков, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, Є. Сявко, Ю. Ступак та ін.

Торкалися використання народнопоетичної творчості на певних етапах і напрямах навчально-виховного процесу в своїх дослідженнях Р. Скульський, С. Домбровський, Г. Іванюк, В. Костів, О. Неживий, О. Ростовський, В. Хрущ, Н. Соломко, Г. Сутрина, Н. Чернуха, Б. Тимків.

Вплив фольклору на мовну освіту дітей було розкрито в роботах видатних учених, педагогів, письменників (О. В. Духнович, С. Ф. Русова, Г. С. Сковорода, І. І. Срезневський, Є. І. Тихеева, К. Д. Ушинський, І. Я. Франко та ін.).

Зазначимо, що найближче до нашого питання, щодо використання творів українського фольклору в процесі навчання дітей рідної мови, наблизилися вітчизняні дослідники (А. Богуш, В. Кононенко, Н. Лисенко, М. Стельмахович, Н. Гавриш, Г. Іваницька, Т. Котик, Н. Луцан, В. Мельничайка, Л. Симоненкова, М. Пентилюк, Н. Пешковська, О. Трифонова та ін.). Їх праці становлять основу вирішення нашої проблеми.

Попри низку досліджень здійснених у різних напрямках, ще недостатньо вивчено та не повністю усвідомлено ту величезну роль впливу фольклору на розвиток рідного мовлення в дітей молодшого дошкільного віку. Фольклор у сучасному соціумі переконливо пояснюється незмінністю та повторюваністю його жанрів впродовж століть, своїм неоціненним розвивальним та виховним міжпоколінним значенням у життєдіяльності дітей. Тому дбаючи про мовленнєвий розвиток дитини, педагог використовує дитячі фольклорні форми як засіб досягнення єдиної мети – виховання мовленнєвої особистості.

Мовленнєвий розвиток дитини – один із основних чинників становлення особистості в дошкільному дитинстві. Відповідно змісту Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», мовлення є засобом і способом реалізації всіх сфер життєдіяльності дитини дошкільного віку в основних лініях розвитку [4, 138].

Поняття про дитячий фольклор у науці трактувалось по-різному. Г. Виноградов, один з кращих знавців російської й української народної педагогіки, до дитячого фольклору включає лише ті твори, які виконують самі діти. Інші ж дослідники народної творчості (О. Капіца, Е. Литвин) дотримуються того погляду, що творчість дорослих для дітей і дитяча традиційна творчість, в цілому, є дитячим фольклором (збірник «Русский фольклор», кн. IV).

Дитячий фольклор – сукупність зразків усної народної творчості, яка складається з класичних і сучасних фольклорних форм, функціонує в дитячому середовищі або виконується спеціально для дітей.

Загальновідомо, що дитячий фольклор є поліфункціональним, тому він свідомо передається від дорослих дітям, або засвоюється в дитячому середовищі стихійно.

Зрозуміло, що дитячий фольклор, з одного боку, відбиває своєрідність місцевого соціуму, в якому формується і розвивається особистість, а з іншого – формує й виховує його на рівні вільних педагогічних впливів та «природного культурного фону».

За Т. Полковенко, жанровий поділ дитячого фольклору класифікується таким чином:

- зразки усної народної словесності, створені дорослими для дітей: колискові пісні, пестушки, утішки, чукикали, небилиці (перевертні), безкінечні казочки, скоромовки тощо.

- твори, які перейшли до дитячого фольклору із загального народнопоетичного набуtku: казки, обрядові пісні (заклички, примовки, колядки, щедрівки, веснянки, гаївки), загадки, прислів'я, приказки тощо.

- зразки усної творчості, які виникли і функціонують у дитячому середовищі: ігрові пісні, лічилки, жарти, дражнилки, мирилки, безконечники-«нескінчухи», кричалки та інший «віршований галас» (Т. Полковенко) [цит. за 8, 226], цілком погоджуємося з таким поділом дитячого фольклору.

Загальновідомо й те, що чим більше дитина знає різножанрових фольклорних текстів, тим глибше в неї розвинене мовлення. Прислів'я, приказки, колискові, забавлянки, загадки, лічилки, мирилки тощо збагачують словник новими поняттями, виховують інтерес і любов до рідного слова [5, 112].

Варто пам'ятати, що організовуючи роботу з дітьми щодо ознайомлення дитини з різними жанрами фольклору необхідно керуватися основними

положеннями, враховуючи те, що фольклорний матеріал для дітей повинен бути доступним, зрозумілим, відповідати рівневі їх розвитку [5, 120].

Характеризуючи особливості розвитку трирічних дітей, можемо виділити такі їх ознаки, а саме: для трирічних дітей характерна велика мовленнєва активність, неправильна вимова звуків, що згодом може набрати мовленнєвої звички. На цьому етапі мовленнєвого формування, щоб уникнути недоліків у розвитку мовлення, доцільно на заняттях із звукової культури мови, і у повсякденному житті використовувати забавлянки, заклички, лічилки та інші жанри фольклору, добираючи їх відповідно звукових дефектів мовлення дитини, враховуючи складність вимови, нерозбірливе вимовляння тощо.

Нагадаємо, що молодший дошкільний вік, є сенситивним для мовленнєвого розвитку малюків, тому народ створював для них бездоганні поетичні мовленнєві зразки. Цікавими є, наприклад, колискові пісні й забавлянки, у яких дитина зустрічається з різноманітними звуконаслідуваннями (скрекіт сороки (скро-ко-ко), скигління зайчика (скугу-гу, скугу, скау-скау), звукосполучення на означення руху (гойда-да, гойда-ша), пестливими словами (котику сіренький, хатинка теплесенька, дитина малесенька) [3, 75].

Коліскові пісні, пестушки, забавлянки, небилиці (перевертні), безкінечні казочки, скоромовки тощо невідривні від виховання, і відіграють важливу роль у передачі знань про навколишню дійсність, у формуванні дитини як національно свідомої особистості з високими духовно-моральними та естетичними якостями, зокрема, в її розвитку рідного мовлення. Вони вражають різноманітністю та своєрідністю будови, граничною концентрацією думки, широким використанням фонетичних, лексико-семантичних, словотвірних засобів мовної виразності, актуалізуючи неоціненну доцільність використання дитячого фольклору в роботі з дітьми.

Отже, здійснивши першу спробу порушеного питання, можемо констатувати, що використовуючи різні жанри дитячого фольклору в доступній формі, ми ознайомлюємо дітей з навколишнім середовищем, вводимо їх у доросле життя, розвиваємо дитяче мовлення, збагачуємо словник образними

виразами та поетичними рядками, сприяємо виробленню дикції та інтонаційної виразності, позитивно впливаємо на емоційний стан та настрої дітей. Доведено, що його використання у навчально-виховному процесі є необхідною складовою сучасного національного виховання, тому варто враховувати й регіональну своєрідність народної творчості.

Питання дослідження не є вичерпним і потребує подальшого вивчення.

Література:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі" : [2-ге вид., випр.] / Наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. — К. : Світич, 2008. — 430 с.
2. Барановська І. Г. Використання дитячого фольклору на уроках музики / Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2010. — № 7 (194). — Ч. І. — С. 24 – 29
3. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : [навч. посіб.] / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. — К. : Вища шк., 1994. — 398 с.
4. Гончаренко А. М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників : Навчально-методичний посібник до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / А. М. Гончаренко. — К. : Світич, 2009. — 160 с.
5. Калуська Л. В. Дивокрай : [у 2-х кн.] : Вибрані дидактико-методичні матеріали для працівників дошкільних закладів / Л. В. Калуська. — Тернопіль : Мандрівець, 2007. — Кн. 1. — 320 с.
6. Маліновська Н.В. Формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку засобами казки // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету : Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти :[зб. наук. пр.].—2011. — Вип. 1 (44). — С.198-201.
7. Мовленнєвий розвиток дошкільників / уклад. Л. А. Шик. — Х. : Вид. група «Основа», 2010. — 223 с.
8. Руснак І. Є. Український фольклор: навч. посібник / І.Є. Руснак. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 304с.